

Т.М. Пляченко,

завідувач кафедри інструментально-виконавської майстерності
Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, доцент

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Пляченко Т.М.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті визначено сутність, структуру і зміст професійних компетентностей учителя музичного мистецтва. Окреслено виробничі функції, фахові компетенції та чинники, які забезпечують ефективність професійної підготовки і професійної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: учитель музичного мистецтва, професійні компетентності, фахові компетенції, професійна підготовка, виробничі функції, професійна діяльність.

Pliachenko T.M.

STRUCTURE AND CONTENT OF MUSIC TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCES

The article defines the essence, structure and content of music teacher's professional competences. It outlines productive functions, professional competences and the factors that ensure the efficiency in training and professional activity of music teacher.

Key words: music teacher, professional competences, speciality competences, professional training, productive functions, professional activity.

Пляченко Т.Н.

СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье определены сущность, структура и содержание профессиональных компетентностей учителя музыкального искусства. Очерчены производственные функции, специальные компетенции и факторы, обеспечивающие эффективность профессиональной подготовки и профессиональной деятельности учителя музыкального искусства.

Ключевые слова: учитель музыкального искусства, профессиональные компетентности, специальные компетенции, профессиональная подготовка, производственные функции, профессиональная деятельность.

Професійна компетентність педагога є необхідною умовою успішності його професійної діяльності в навчальному закладі. Тому пріоритетним у професійній підготовці студентів музично-педагогічних спеціальностей має бути формування компетентностей, які дають змогу вчителю: на високому рівні здійснювати навчання, виховання й сприяти розвитку учнів засобами музичного мистецтва; формувати, розвивати й удосконалювати власні соціально-особистісні і професійно-педагогічні якості; виробляти авторську технологію професійної діяльності і творчий імідж.

Групи професійних компетенцій, якими має володіти сучасний учитель музичного мистецтва, окреслені у кваліфікаційних вимогах і визначені в галузевих стандартах [2]. Але зміст освітніх програм підготовки бакалаврів і магістрів музичного мистецтва ще не відповідає цим вимогам, відтак потребує оновлення на компетентнісних засадах

і структурування навчального матеріалу відповідно до мети — формування певних компетентностей (соціально-особистісних, загальнонаукових, інструментальних, професійних тощо) [2; 4].

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив, що формування у майбутніх фахівців професійних компетентностей здійснюється з дотриманням вимог, сформульованих у Болонській декларації (програма «Tuning» [5]), нормативних документах Міністерства освіти і науки України [2], а також ґрунтується на науково-педагогічних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених (Г. Беленька, Н. Бібік, Л. Ващенко, В. Гузеев, А. Дахін, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, Ю. Рашкевич, О. Савченко, С. Сисоева, Л. Хоружа, А. Хуторської та інші). У сфері музично-педагогічної освіти також здійснюються наукові розвідки щодо формування загальнопрофесійних (О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський) та окремих фахових компетентностей майбутнього

вчителя музичного мистецтва (О. Горбенко, М. Михаськова, Н. Мурована, І. Полубоярина, Є. Проворова, Н. Цюлюпа та інші). Проте проблема структурування професійних компетентностей учителя музичного мистецтва відповідно до вимог нових галузевих стандартів ще недостатньо висвітлена в науковій літературі, що й визначило актуальність цієї статті.

Метою статті є визначення структури і змісту професійних компетентностей учителя музичного мистецтва та аналіз фахових компетенцій, володіння якими забезпечує професійну компетентність цього фахівця.

У визначенні структури і змісту професійних компетентностей учителя музичного мистецтва ми керувалися кваліфікаційними вимогами до випускника вищого навчального закладу, які містять загальний перелік його професійних функцій, компетенцій, здатностей і вмінь, необхідних для подальшої професійної діяльності [2].

Такий комплекс професійних вимог для фахівців різних спеціальностей має типову структуру, але своє (специфічне) змістове наповнення. Так, наприклад, випускник вищого навчального закладу має бути готовим до виконання таких виробничих функцій: дослідницької, проектувально-конструкторської, організаційної, управлінської, технологічної, контрольної, прогностичної, технічної.

З урахуванням специфіки роботи вчителя музичного мистецтва ми інтерпретуємо його професійні функції у такий спосіб:

— *дослідницька* функція спрямована на збір, оброблення, аналіз і систематизацію науково-методичної інформації з теорії та методики викладання музичного мистецтва;

— *проективно-конструктивна* — на збір, систематизацію й адаптацію навчального матеріалу з музичного мистецтва (обробка, аранжування, перекладення музичного репертуару для учнів різних вікових груп); розроблення документації, необхідної для проектування навчально-виховного процесу на уроках музичного мистецтва та позаурочної музичної діяльності; планування культурно-освітньої роботи у школі відповідно до плану виховної роботи навчального закладу; розроблення власної методичної системи музичного навчання і виховання школярів тощо;

— *організаційна* функція забезпечує організацію навчально-виховного процесу на уроках музичного мистецтва та в позаурочний час;

— *управлінська* — керівництво музично-творчою діяльністю школярів та творчу взаємодію учасників навчально-виховного процесу;

— *технологічна* функція полягає у втіленні поставленої мети засобами нових педагогічних технологій та методів навчання і виховання, вона ґрунтується на володінні технологією музично-педагогічної діяльності;

— *контрольна* — спрямована на здійснення вчителем контролю за якістю виконання учнями навчальних завдань з музичного мистецтва (відповідно до чинної програми) та позакласної музично-творчої діяльності школярів;

— *прогностична* функція полягає в аналізі власної професійної діяльності (ефективність застосованих форм, принципів, методів і засобів навчання) та прогнозуванні її результатів;

— *технічна* функція забезпечує застосування вчителем у професійній діяльності сучасних відео- та музично-інформаційних технологій, необхідної звукопідсилювальної апаратури тощо.

Відповідно до визначеного нами змісту професійних функцій учителя музичного мистецтва та з урахуванням нормативних вимог щодо структури професійних компетенцій фахівця ми можемо сформулювати основні теоретичні положення досліджуваної проблеми.

Формування професійних компетентностей учителя музичного мистецтва здійснюється у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Зміст професійної підготовки цього фахівця в умовах університетської освіти регламентується нормативними документами (освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, навчальний план спеціальності «Музичне мистецтво»); конкретизується у навчальних і робочих програмах з дисциплін обов'язкової та вибіркової складових навчального плану; доповнюється навчально-методичним забезпеченням (підручники, навчальні та навчально-методичні посібники, різноманітний дидактичний матеріал, методичні рекомендації, засоби діагностування якості підготовки фахівців тощо).

Процес професійної підготовки вчителя музичного мистецтва здійснюється на теоретичному і практичному рівнях (теоретичне навчання, практики), реалізується у навчальній, виробничій (педагогічній) та концертно-виконавській діяльності студентів у колективній, груповій та індивідуальній формах; набуває професійного спрямування на заняттях з музично-теоретичних, інструментально-виконавських і вокально-хорових дисциплін; передбачає вивчення блоку дисциплін з обраної студентом додаткової спеціалізації; забезпечується професорсько-викладацьким складом загальноуніверситетських кафедр (дисципліни циклів гуманітарної, соціально-економічної, природничо-наукової, психолого-педагогічної підготовки) та спеціалізованих кафедр (музично-теоретичних, інструментально-виконавських, вокально-хорових тощо).

Професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва є показником його готовності до виконання професію. Можемо констатувати, що професійна компетентність є більш загальним поняттям стосовно фахової,

а фахова — конкретизується у чітко визначених видах музично-педагогічної і музично-виконавської діяльності вчителя музичного мистецтва.

Формування професійної компетентності вчителя музичного мистецтва в умовах університетської освіти залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників. До об'єктивних чинників ми відносимо: якість навчально-методичного забезпечення та наповненість бібліотечних фондів університету; кореляцію змісту загальнопрофесійної підготовки студентів із змістом професійної діяльності вчителя музичного мистецтва; умови для творчої самореалізації, інтелектуального, естетичного й духовного розвитку студентів у процесі навчальної, наукової та концертно-виконавської діяльності; матеріально-технічну базу вищого навчального закладу (навчальні корпуси, комп'ютерні класи, музичні інструменти, звукопідсилювальна апаратура тощо). Суб'єктивними чинниками формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва ми вважаємо: природні музичні здібності студента; індивідуальні психологічні особливості студента і викладача; рівень доуніверситетської музичної підготовки студента; прагнення студента до самовдосконалення; професіоналізм та функціональну спроможність викладача (готовність формувати у студента не окремі вузькоспеціальні знання, уміння й навички, а й фахові компетентності).

Оскільки особистість учителя музичного мистецтва ми розглядаємо як унікальну систему, що поєднує особистісні якості, професійно-педагогічну компетентність і функціональну спроможність, то важливою складовою його компетентнісної моделі ми вважаємо соціально-особистісні компетенції і трактуємо їх як «сплав» природно-психологічних особливостей і набутих у процесі навчання фахово необхідних якостей особистості, які визначають траєкторію подальшого саморозвитку цього фахівця. До них ми відносимо особистісні якості, здібності, індивідуальні психологічні особливості, стиль роботи і творчий імідж. Основними особистісними якостями вчителя музичного мистецтва, які впливають на успішність його професійної діяльності, ми вважаємо комунікативність, організованість,

наполегливість, вимогливість, доброзичливість, толерантність, емпатійність, артистичність тощо. Результативність діяльності цього фахівця як педагога-організатора й музиканта-виконавця залежить від індивідуальних психологічних особливостей — творчої уяви й образного мислення, експресивності й емоційності, розвиненої інтуїції та миттєвої реакції, сугестивності і здатності до самоконтролю й саморегуляції.

Важливою складовою професійної компетентності вчителя музичного мистецтва є аксіологічна, яку ми характеризуємо як: здатність до інтелектуального, естетичного й духовного розвитку; позитивне ставлення до професійної діяльності та прагнення до професійного самовдосконалення; усвідомлення естетичної цінності й виховних функцій музики; зорієнтованість на ідеальну модель учителя музичного мистецтва; сформованість загальної культури та власного професійного іміджу.

Наявність та гармонійне поєднання визначених нами складових професійної компетентності вчителя музичного мистецтва забезпечує ефективність його професійної діяльності в середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

Отже, здійснений нами аналіз науково-педагогічних праць і нормативних документів щодо розроблення галузевих стандартів на компетентнісних засадах уможливив визначення сутності, структури і змісту професійної компетентності вчителя музичного мистецтва, яку ми трактуємо як показник готовності до виконання професійних функцій та здатність учителя застосовувати в нових умовах набуті за час навчання знання, уміння й досвід музично-педагогічної діяльності. Професійна компетентність учителя музичного мистецтва інтегрує загальнопрофесійну і фахову (спеціалізовано-професійну) компетентності та виявляє рівень володіння фаховими компетенціями відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики.

У цій статті в загальних рисах охарактеризовано сутність і зміст професійних компетентностей учителя музичного мистецтва. Більш детальний їх аналіз потребує окремого дослідження, що й визначить завдання наших подальших наукових розвідок.

ДЖЕРЕЛА

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія / Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, С.Е. Трубочева ; під заг. ред. О.В. Овчарук. — К. : «К.І.С.», 2004. — 112 с.
2. Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. — Київ, 2013. — 90 с.

3. *Пляченко Т.М.* Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва / Т.М. Пляченко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. — Серія : Педагогічні науки. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. — Вип. 133. — С. 50–57.
4. *Рашкевич Ю.М.* Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю.М. Рашкевич. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 168 с.
5. Tuning Educational Structures in Europe // Universities' Contribution to the Bologna Process : An Introduction. — 2nd Edition [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/>

REFERENCES

1. *Bibik N.M.* Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitoviy dosvid ta ukraïnski perspektyvy : kolektyvna monohrafiia / N.M. Bibik, L.S. Vashchenko, O.I. Lokshyna, O.V. Ovcharuk, L.I. Parashchenko, O.I. Pometun, O.Ya. Savchenko, S.E. Trubacheva ; pid zah. red. O.V. Ovcharuk. — K. : «K.I.S.», 2004. — 112 s.
2. *Metodychni rekomendatsii z rozroblennia skladovykh haluzevykh standartiv vyshchoi osvity (kompetentnisnyi pidkhid) /* Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Instytut innovatsiinykh tekhnolohiy i zmistu osvity. — Kyiv, 2013. — 90 s.
3. *Pliachenko T.M.* Osoblyvosti vprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu u profesiiyniy pidhotovtsi maibutnioho vchytelia muzychnoho mystetstva / T.M. Pliachenko // Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. — Seriiia : Pedaihoihichni nauky. — Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2014. — Vyp. 133. — S. 50–57.
4. *Rashkevych Yu.M.* Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity : monohrafiia / Yu.M. Rashkevych. — Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2014. — 168 s.
5. Tuning Educational Structures in Europe // Universities' Contribution to the Bologna Process : An Introduction. — 2nd Edition [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/>.

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва